સુપ્રભાતમ્

સુરેશ પ્રા. ભટ્ટ

ફોન : ૨૩૨૨૬૨૫૧

સલામી સવારની..

તમાચો મારે તો બીજો ગાલ ધરવાની પ્રથા છે,
દુશ્મનોની પણ મહેમાની કરવાની ગાથા છે
વ્યથા છે દેશને સ્વમાન વેંચતા નેતાઓ સામે -
માથાં વાઢી જાય તેને 'નાક' ધરવાની કથા છે..
(પાકિસ્તાની પ્રતિનિધિમંડળ)

હાઈકુ

અંગત સ્વાર્થે -
હવે ન્યાયાધીશો પણ -
થાય છે સસ્તા
(ડો. કાત્જૂ નિવેદન)

જર્જર કિલ્લો,
જુના'ગઢ' માં પણ -
પડ્યાં ગાબડાં..
(ગિરનાર પર ભગવો)

ચિંતન

ત્વમેવ ચાતકા ધારો અસીતિ કેષાં ન ગોચરઃ । કિમમ્બોદવરા સ્માકં કાર્યણ્યોક્તીઃ પ્રતીક્ષયસે ॥

હે શ્રેષ્ઠ મેઘ! તું જ ચાતગ પંખીઓનો જીવન આધાર છે. એમ સૌ જાણે જ છે. તો પછી આમ છતાં (અમારી) ચાતક પાસેથી તું દીન વચન ભરી પ્રાર્થના-વિનંતીની અપેક્ષા તું શા માટે રાખે છે?'

જે દાન આપવા કે પોતાનું કર્તવ્ય બજાવવા માટે સમર્થ છે, જવાબદાર છે એ પોતાની ફરજ બજાવી કાર્ય કરે જ છે એમને કહેવું પડતું નથી. ડોક્ટર, દર્દીને માટે શું પથ્ય-અપથ્ય છે કેવા નિદાન નિર્ણય લેવા પડશે તે જાણે જ છે અને દર્દીની વિનંતી વિના પણ પોતાનું કર્તવ્ય બજાવે જ છે.

માતા-પિતા ગુરૂ-શિક્ષણ પણ પોતાના આશ્રિત-શિષ્યના હિતને ધ્યાનમાં લઇ નિર્ણય લે છે એમને મદદરૂપ થવા કંઇ વિનંતી કરવાની ન હોય!

આ વાત સમજાવવા અહીં ચાતક દ્વારા કહેવામાં આવ્યું છે કે ચાતક માટે મેઘ જ જીવાદોરી છે અને વગર કહ્યે વરસે જ છે. ચાતક એટલે જ કહે છે આ સૌ કોઇ જાણે જ છે એમાં તને શું પ્રાર્થના કરવાની હોય?!

સુવિચાર

- અમુક વાતો નજર અંદાજ કરતાં આવડી જાય તે પણ માણસની ચતુરાઇનો એક ભાગ જ છે **- જ્ઞાનસૂત્ર**
- જેના મનમાં શંકા સંશય છે. તેને આ વિશ્વમાં તો આનંદ નહીં મળે પણ અન્ય કોઇ વિશ્વની હયાતી હોય તો પણ એને આનંદ નહીં મળે **- ભગવદ્ ગીતા**
- જીંદગીમાં આવતી મુશ્કેલીઓ તમને મજબૂત ચોક્કસ બનાવશે, પણ કડવા તો નહીં જ બનાવે **- સંત ઝેવીયર**
- જે છે તેની સાથે સંબંધ રાખો... શું હોવું જોઇએ તેની સાથે નહીં **- એસ. ભટ્ટાચાર્ય**
- સો સો સલામો તને જખમ દેવાવાળા... કે એક વાંસને તે વાંસળી કર્યો **- ધ્રુવ શાહ**
- નવા અનુભવો, નવી જ તકલીફો વિના પ્રવાસ યાત્રા નથી બની શકતો **- કાકાસાહેબ કાલેલકર**
- લેવડદેવડમાં પ્રામાણિકતા, સચ્ચાઇ, સભ્યતા, સજ્જનતા - આ બધું મળીને પ્રજાનું ચારિત્ર્ય બનતું હોય છે **- દોસ્તોવેસ્કી**

(સંકલન : દીપક વી. આસરા)

બોધ કથા

જિંદગીની બધી ઘટના ઇશ્વર આયોજિત અને પૂર્વજન્મોના કર્મ અનુસાર ચાલ્યા જ કરે છે. એમાં 'મારા નસીબ સારાં કે મારાં નસીબ ખરાબ' કહી આપણે નાહક વિધિને દોષ આપીએ છીએ. ઇશ્વર બધાનું સારું જ ઇચ્છે છે.

રશિયાની આ વાત છે.

એક ખેડૂતની પાસે જાતવાન તાલીમબદ્ધ ઘોડો હતો. જાણે ખેડૂની ભાષા સમજતો હોય એમ વર્તન કરતો. કેટલાય લોકો એનાં મોં માગ્યા દામ આપવા તૈયાર હતા. પણ ખેડૂત વેંચતો નહીં.

એક દિવસ આ ઘોડો ચોરાઇ ગયો કે ભાગી ગયો. લોકો અફસોસ વ્યક્ત કરવા આવ્યા. - તો ખેડૂત કહે ઇશ્વર જે કરે તે સારા માટે...' લોકોને ખેડૂની વાત ન સમજાઇ.

થોડા દિવસ પછી ઘોડો એક જંગલી ઘોડી સાથે પરત આવ્યો. લોકો ફરી ખૂશાલી વ્યક્ત કરવા આવ્યા. 'ખેડુ કહે ઇશ્વર જે કરે તે સારા માટે.'

ખેડૂનો યુવાન દીકરો, જંગલી ઘોડીને તાલીમ આપતાં પડી ગયો. એક હાથ અને એક પગમાં ફ્રેકચર થયું. બે મહિનાનો ખાટલો આવ્યો. લોકો મળવા આવ્યા તો પણ ખેડૂ કહે 'ઇશ્વર જે કરે તે સારા માટે' લોકો મનમાં હસતા હતા.

ત્યાં યુદ્ધ ફાટી નીકળ્યું. રશિયન ફોજનાં અધિકારી ગામમાં આવ્યા બધાં યુવાનોને પકડી-પકડી ફોજમાં ભરતી માટે લઇ ગયા. ખેડૂનો દીકરો હાથ પગ ભાંગેલા હતા તેથી બચી ગયો... લોકોને હવે સમજાયું. 'ઇશ્વર જે કરે તે સારા માટે' જ કરે છે.

Email - sureshchandrabhatt18@gmail.com

જેમ ગીતાજીમાં ત્રિગુણાતીત વ્યક્તિની વાત કહેવાઇ છે, તેમ શિવને કલાતીત ગણ્યા છે કોઇ પણ વિદ્યા કે કલા એવી નથી જેનાં મૂળમાં શિવ ના હોય

સંસ્કાર ચિંતન

- અનંત ન. વ્યાસ

કલાતીત કલ્યાણ કલ્પાંતકારી
સદા સજ્જનાનન્દ દાતા પુરારી
ચિંદાનંદ સંદોહ મોહાપહારી
પ્રસીદ, પ્રસીદ પ્રભુ મન્મપારિ...

- 'રુદ્રાષ્ટક'

શ્રાવણ માસમાં શિવ-પૂજાનો ખાસ મહિમા છે ભગવાન સદાશિવ ભારત-વર્ષના રાષ્ટ્રીય દેવ છે. નાનામાં નાના ગામડામાં, છેવાડાનાં ઝૂંપડા જેવા વિસ્તારોમાં, પણ શિવનું સ્થાન મળવાનું. શિવ નિર્લેપ, નિર્વિકારી હોવા છતાં અખૂટ ભંડારનાં દાતા છે. સ્વયં મહેશ હોવા છતાં ભગવાન શિવ ભીક્ષાન્નથી ચલાવે છે. આમ સ્વજાત પર કરકસર કરી અન્યોનાં લાભ માટે સંપત્તિનાં ઉપયોગ કરવાનું સૂચન કરે છે. જળ તથા બીલીપત્રથી સંતુષ્ટ થતા ભગવાન શિવે જીવનમાં સંતોષનું મહત્ત્વ સમજાવ્યું છે. સંતો! એવો સદ્‌ગુણ છે જે માનવીને પરમાત્મા તરફ દોરી જાય છે. ઓછામાં ઓછી સાધનોથી પણ આનંદ-પૂર્વક કેમ જીવવું તેનું ઉદાહરણ શિવનું જીવન છે. જે વ્યક્તિ સ્વાત્મારામ છે. પોતાની જાતથી જે સંતુષ્ટ છે તેને વિષય - વાસનાઓ ભ્રમાવી શકતી નથી. માત્ર શિવનાં જ પાર્થિક - લિંગ બનાવી તેની વિધિસર પૂજા કરી શકાય છે. તેમાં પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠાની જરૂર નથી જો માટી પણ ઉપલબ્ધ ન હોય તો, પોતાના જમણાં હાથનાં અંગૂઠાને શિવલિંગ કલ્પી, તેના પર અભિષેક કરો તો પણ ભગવાનને માન્ય છે. શિવની માનસી પૂજામાં શિવને શૃંગાર નથી કરાતો. જ્યારે 'બાબા'ની પૂજામાં શૃંગાર અધિક મહત્વ ધરાવે છે. એક ધ્યાને કરાતો શિવનો પંચાક્ષર - મંત્ર મોક્ષદાયક મનાય છે.

શિવ-અર્ચનાના અનેક સ્ત્રોતો મળે છે. તેમાં બે સ્ત્રોત 'વેદસાર સ્ત્રોત' તથા 'રુદ્રાષ્ટ્રક' મહત્ત્વનાં છે. બંને સરળ ભાષામાં તથા પ્રવાહિત છંદમાં છે. 'શિવ-મહિમ્ન' ભુલ થવાના વધારે સંભવ રહે છે. ગૌસાઇ તુલસીદાસજી તો વાણીના સ્વામી છે તેમના રચેલા 'રુદ્રાષ્ટક' માંથી ઉપરોક્ત શ્લોક લેવામાં આવ્યો છે. સામાન્યતઃ સ્તુતિ તથા પ્રાર્થના એવા બે ક્રમ આપણે દેવોની આરાધના કરતા હોઇએ છીએ. સ્તુતિ તથા પ્રાર્થના વચ્ચે સૂક્ષ્મ ભેદ છે. સ્તુતિમાં તો જે તે દેવના પરાક્રમો તથા નામ - મહિમા ગવાય છે. જ્યારે પ્રાર્થનામાં ભક્તોનાં હૃદય પ્રેમ ભાવો વ્યક્ત થાય છે. પોતાના જેવા પાપી માનવોનો ઉદ્ધાર કરવાની વિનંતી પ્રાર્થનામાં કરાય છે. પ્રાર્થના હૃદયનાં આર્દ ભાવોને જ વ્યક્ત કરે છે. 'રુદ્રાષ્ટક'માં પ્રાર્થના તથા સ્તુતિનો વિરલ સંયોગ થયો છે. ગોંસાઇએ પોતા પર તો ભગવાનની કૃપા વાંછી છે સાથે એ પણ જણાવ્યું છે કે જ્યાં સુધી વિશ્વ ઉમાપતિના ચરણોમાં પૂજા-સેવા અર્પિત નહીં કરે ત્યાં સુધી શાંતિ-સુખ તથા સંતોષ પ્રાપ્ત થવાની કોઇ સંભાવના થી.

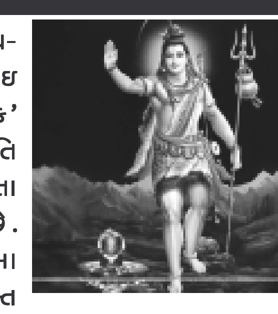

સ્ત્રોતનો પ્રારંભ અતિ મનોહર દિવ્ય સ્વરૂપ વર્ણનથી થાય છે. 'કરાલ તથા કૃપાલુ' જેવા પરસ્પર વિરોધ-શબ્દ મુકી શિવના સ્વભાવની આછી ઝલક મુકી છે તો તુષારાદ્રિ - સંકાશ - ગૌર - ગેભરમ્ ' કહીને ભગવાનના નિર્મળ સ્વચ્છ જીવનનું પ્રતિપાદન કર્યું છે તુષારાદ્રિ - ઝાકળનો પહાડ અથવા બરફનો પહાડ હિમાલય ભગવાન શિવ ઝાકળના બિન્દુ સમાન કોમળ તથા ભાર વિનાના છે. ઝાકળનો ભાર પુષ્પોને નથી લાગતો તેમ શિવ-પૂજા-અર્ચનાનો ભાર સેવકોને નથી લાગતો. તો હિમાલય જેવા ગોર-ગંભીર કહેતા અડગતા તથા સ્થૈર્ય સ્પષ્ટ થાય છે. ભગવાન શિવ સ્થિરતા - ધીરતા તથા સૌમ્યતાના પ્રતીક છે. મસ્તકે જ્ઞાન-ગંગા તથા બાલ-ચંદ્ર છે જે શીતળતા અને શાંતિ આપે છે. તો સાથે કંઠમાં ભારે મોટા સર્પ છે. અંગ સમાન છે. સર્પ એ કામનું પ્રતીક મનાય છે અને શિવ કામદેવને ભસ્મ કરનાર છે. ગળામાં વિષ રાખનાર સમાજને સમજાવે છે કે લોક-કલ્યાણ માટે હસતાં - હસતાં ઝેર પીવો. ડરો નહિ. આજે સમાજમાં વિવિધ પ્રકારના વિષોનો પ્રભાવ વધતો જાય છે. કુટુંબ - કલેશ - જાતિવા - પ્રતિ કે રાજયવાદ - તથા અનાડી રાજકારણે લોકોના ચિત્તમાં માત્ર ઝેરનું જ વાવેતર કર્યું છે. સમાજનું કલ્યાણ વાંછેલા સૌ સજ્જનોએ આ ઝેર પીવાનું છે.

ઉપરોક્ત શ્લોકમાં શિવનાં ત્રણ અન્ય મહાન ગુણો દર્શાવ્યા છે. એ કલાતીત છે. આપણે ત્યાં સોળ કલાએ પૂર્ણ સ્વરૂપ મનાયું છે. દરેક કલામાં બે લક્ષણો તથા ચાર-માત્રા એટલે વિદ્યા છે. પરિણામે બત્તીશ - લક્ષણ ધરાવનાર તથા ચોષઠ - વિદ્યા કલા નિષ્ણાતને જ પૂર્ણ માનવામાં આવે છે. પુરાણ પ્રમાણે ભગવાન કૃષ્ણ સોળ કળા ધરાવનાર હતા. પરંતુ ભગવાન શિવ તો કલાતીત છે. તમામ કળાના પાર છે. કળા કે વિદ્યાના માત્ર જ્ઞાતા નહિ તેના મૂળ ઉત્પાદક છે. જેમ ગીતાજીમાં ત્રિગુણાતીત વ્યક્તિની વાત કહેવાઇ છે. તેમ શિવને કલાતીત ગણ્યા છે કોઇ પણ વિદ્યા કે કલા એવી નથી જેનાં મૂળમાં શિવ ના હોય.

કલાતીત સાથે કલ્યાણકારી છે. શિવની પ્રસન્નતા કે અપ્રસન્નતા માનવ માટે સદા કલ્યાણ કરનાર છે એ કાળમાં પણ કાળ છે. મહાકાળ છે. શિવ પ્રલયના દેવ છે. પ્રલય કરનારા - કલ્પનો અંત લાવનારા છતાં પણ કલ્યાણકારી કારણ તેના વિસર્જનમાં પણ નવસર્જન છે. સર્જન કરનાર બ્રહ્માને આપણે મંદિરમાં પૂજ્ય સ્થાન નથી આપ્યું પણ શિવ તો દરેક સ્થાને છે. આ દર્શાવે છે કે જન્મ કરતાં અધિક મૃત્યુનું મહત્ત્વ છે. શિવ તો મૃત્યુંજય મહાદેવ છે. મૃત્યુના ભયમાંથી છૂટવા એક માત્ર શિવનો જ આશ્રય લેવાય છે.

શિવ - સ્મરણ સજ્જનોના ચિતને આનંદથી ભરી દે છે. ત્રિપુરારી કથા તો જાણીતી છે. અંતરિક્ષમાં તરતા ત્રણ નગરો, જેન કોટ લોખંડ, ચાંદી અને સોનાનાં હતા તેનો શિવે નાશ કર્યો. આ નગરોનાં નાશ માટે સર્વ-શક્તિમાન હોવા છતાં શિવે જે આડંમ્બર રચ્યો તેનું અતિ ભવ્ય વર્ણન પુષ્પદંતે શિવ-મહિમ્ન સ્ત્રોતમાં કર્યું છે. પૃથ્વી રથ, બ્રહ્મા સારથિ, હિમાલય ધનુષ, સૂર્ય-ચંદ્ર આ રથના પૈડા કેવી ભવ્યતા. જે માત્ર ભ્રૂ-ભંગથી બ્રહ્માંડનો નાશ કરી શકે તે ભગવાન શિવ આવા સાધનો વાપરે પણ પૂ. ડૉંગરેજી એ સનાતન સત્ય સ્પષ્ટ કર્યું છે કે આ તો આપણાં અંતર - ચિતાવકાશની વાત છે. ક્રોધ - મોહ તથા લોભ એ ત્રણથી રક્ષાયેલા ભાવો એ આ નગરો છે. આ કોટ તોડવા - જબરદસ્ત શક્તિ જોઇએ. પૃથ્વીની ધીરજ, સૂર્યની તેજસ્વીતા, ચંદ્રની શીતલતા તથા હિમાલયની અડગતા જોઇએ. વિનોબાજીની સર્વધર્મ પ્રાર્થનામાં આત્મલિંગ શિવ - તું' એમ આત્માને શિવ - સ્વરૂપ ગણાવ્યો છે. આત્મ શક્તિ વડે જ લોભ તથા ક્રોધ પર કાબુ મેળવાય. અત્રે ભગવાન શિવ આ ઉપદેશ આપણને આપે છે. એ ચિદાનંદ છે. ચિત્તનો આનંદ સ્વયં પ્રભુકૃપાથી પ્રાપ્ત થાય છે. આનંદ - સ્વરૂપ ભગવાન આપણા આ ચિત્તમાં પ્રવેશે તો જગતમાં ક્લેશો જાય - આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરતાં તુલસીદાસ ભગવાનને કૃપા કરવાની વારંવાર વિનંતી કરે છે. અત્રે પ્રયોજાયેલો શબ્દ 'મન્મપારી' ખાસ મહત્ત્વ ધરાવે છે.

કામ સૌ કરતાં બળવાન આવેગ છે. ક્રોધ તથા લોભાદિ માટે બાહ્ય અધિષ્ઠાનની જરૂર પડે છે. કામ તો મનમાં જ ઉદ્દભવે. એ 'મનોજ' છે. જેની આંખમાં કામ આવે તે વિષયમાં સુખ શોધે. જે આત્મરત છે અથવા તો જેની આંખમાં રામ છે ત્યાં કામન ન આવે. ભગવાન શિવ પોતાના ઉદાહરણથી સમજાવે છે કે કામ નિર્બળને પીડે છે. કામનો પરાભવ કરવો એ અતિ દુષ્કર છે ભલભલા મહાત્માઓ ઠોકર ખાઇ ગયા. શિવ તો કામના દુશ્મન છે. કામના આવેગો વખતે શિવ-સ્મરણ જ મનને સ્વરૂપ બનાવે છે. શ્રી તુલસીદાસજી કહે છે આવા ભગવાન શિવના ચરણોમાં મસ્તક નમાવી પ્રણામ કરવા. તેમાં જ આ જીવનું સાર્વત્રિક કલ્યાણ છે.

ષષ્ટીશાલી પીંડ સ્વેદ એ અત્યંત અસરકારક પદ્ધતિ છે, તે શરીરની માંસપેશીઓ, સ્નાયુઓ તથા હાડકાઓને અત્યંત પોષણ આપે છે, આથી માંસપેશીને લગતા રોગો, બાળકોની અવિકસિત કે અલ્પવિકસિત શારીરિક બાંધો આદિમાં ખૂબ જ લાભદાયક છે

ષષ્ટીશાળી પીંડસ્વેદ નિરામય

- ડૉ. કેદાર ઉપાધ્યાય

આયુર્વેદ એ એક એવું શાસ્ત્ર છે કે જેમાં લગભગ દરેક પ્રકારનાં રોગો, દરેક ઉંમરની વ્યક્તિને થતા રોગો, દરેક દેશમાં થતા રોગોની ચિકિત્સાનું વર્ણન છે. આયુર્વેદ મારફત આપણને સ્વસ્થ કઇ રીતે રહેવું તે જાણવા મળે છે તો રોગો થયા બાદ તેની ચિકિત્સા વિષે પણ જ્ઞાન મળે છે. વળી વ્યક્તિગત રોગો વિષે તો આયુર્વેદમાં વર્ણન છે જ, પરંતુ સમાજમાં ફેલાતા મહારોગો (એપીડેમીક્સ) વિષે પણ વર્ણન છે. આવા રોગો ન થાય તે માટેનું વર્ણન, તેમજ થયા હોય તો તેઓને નાથવાના ઉપાયો પણ છે.

જયારે ચિકિત્સાની વાત આવે ત્યારે આયુર્વેદમાં મુખ્યત્વે બે પ્રકારની ચિકિત્સાઓ પર ભાર મુકવામાં આવ્યો છે. એક છે શોધન ચિકિત્સા કે જેમાં મુખ્યત્વે પંચકર્મનો સમાવેશ થાય છે. અને બીજી છે શમન ચિકિત્સા કે જેમાં વિવિધ ઔષધીઓ અને ઔષધયોગો મારફતે રોગો દૂર કરવાના ઉપાયો બતાવવામાં આવ્યા છે. શોધન ચિકિત્સા અંતર્ગત સમાવિષ્ટ પંચકર્મમાં એક ખૂબ અગત્યની પ્રક્રિયા છે ષષ્ટીશાલી પીંડસ્વેદ સ્વેદ. આમ તો આપણે પંચકર્મ વિષેનો પરિચય મેળવી ચુક્યા છીએ પણ ષષ્ટીશાળી પીંડ સ્વેદ વિષે આજે વિષદમાં વાત કરીએ.

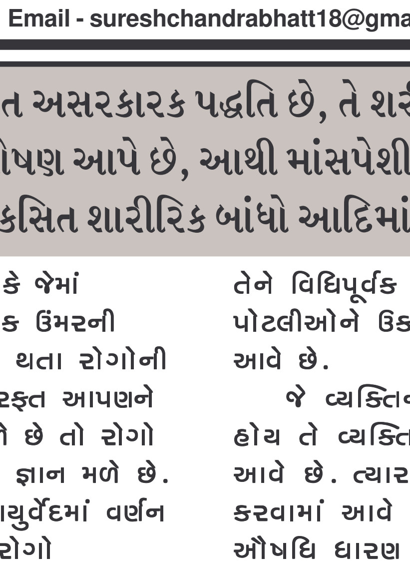

ષષ્ટીશાલી પીંડ સ્વેદ એ સ્વેદનનો એક પ્રકાર છે કે જેમાં વ્યક્તિને સાઠી ચોખા (ષષ્ટીશાલી) ની પોટલી બનાવીને તેનું સ્વેદન (શેક) કરવામાં આવે છે. આ સ્વેદન ખુબ ઉપયોગી અને અસરકારક છે. કેરળમાં આ સ્વેદનનું ખુબ ચલણ છે. કેરળમાં તેને 'અવર કિશી' કહે છે. (અવર - ષષ્ટીશાલિ, કિશી - પીંડ) આ સ્વેદનમાં બલા (ખપાટ) ઔષધિના મુળ ઉપરાંત બીજી ગુણકાર ઔષધિઓનો એક ખાસ વિધિ વડે ઉકાળો તૈયાર કરવામાં આવે છે. આ ઉકાળામાં જ સાઠીચોખા નાખી તે ભાત પાકી જાય ત્યારે આઠ પોટલીઓમાં તેને વિધિપૂર્વક બાંધી દેવામાં આવે છે. આ પોટલીઓને ઉકાળામાં ગરમ કરવા માટે રાખવામાં આવે છે.

જે વ્યક્તિને ષષ્ટીશાળી પીંડ સ્વેદ લેવાનો હોય તે વ્યક્તિને પ્રથમ માલીશ કરાવવામાં આવે છે. ત્યારબાદ તલધારણ નામે એક પ્રક્રિયા કરવામાં આવે છે. જેમાં વ્યક્તિના કપાળ પર ઔષધિ ધારણ કરવામાં આવે છે. ત્યારબાદ ઉકાળામાં ડુબાડેલ પોટલી પર વ્યક્તિનાં દરેક અંગો પર શેક કરવામાં આવે છે. આ શેક કરવાની ખાસ ટેકનીક હોય છે. આ માટે આ પ્રક્રિયામાં નિષ્ણાંત થવું જરૂરી છે. શરીરના દરેક અંગો (કે પછી જરૂરી અંગો) પણ આ રીતે શેક કરવામાં આવે છે. શેક પૂરો થયા બાદ કપડા વડે શરીર લુછી, સ્પંજ વડે સાફ કરવામાં આવે છે.

ષષ્ટીશાલી પીંડ સ્વેદ એ અત્યંત અસરકારક પદ્ધતિ છે. તે શરીરની માંસપેશીઓ, સ્નાયુઓ તથા હાડકાઓને અત્યંત પોષણ આપે છે. આથી માંસપેશી લગતા રોગો, બાળકોની અવિકસિત કે અલ્પવિકસિત શારીરિક બાંધો આદિમાં ખૂબ જ લાભદાયક છે. વળી, આયુર્વેદમાં વર્ણીત એવા રોગો કે જે વાયુને કારણે થાય છે તેમાં પણ ષષ્ટીશાલી પીંડ સ્વેદ ખુબ અસરકારક છે. જેમ કે પક્ષાઘાત, અંગ જકડાઇ જવું, અંગ ખોટું પડી જવું આદિ. આ સ્વેદનનો એ ફાયો છે કે આ સ્વેદન વડે આપોપ માલીશ પણ થઇ જાય છે. આમ શરીરને તે ખૂબ પોષણ આપે છે. જો કે ગુજરાતમાં આ પદ્ધતિને ખરી રીતે તેમજ નિપુણતાથી કરી શકે એવી વ્યક્તિઓ પુરતી સંખ્યામાં નથી. આથી આ સ્વેદ દરેક જગ્યાએ સહજતાથી ઉપલબ્ધ નથી પરંતુ અમુક જગ્યાઓએ આ સ્વેદ નિયમિત રીતે આપવામાં આવે છે. ખાસ કરીને સરકારી હોસ્પિટલોમાં ઉપલબ્ધ છે.

નૈષધનો દીકરો તેમના મા-બાપને ફરીયાદ કરતાં જણાવે છે કે દાદીબા મને હોમવર્કમાં મદદ કરતા, વાર્તા કહેતા અને રાતના સુતા પહેલાં હાલરડાં ગાઇ સુવડાવતાં, જયારે તમે બંને જણાં મને ભણાવવામાં કે સુવડાવવામાં મદદ કરતાં નથી, મને દાદીબાની ગેરહાજરી ખૂબ જ લાગે છે

લોહીની સગાઇ
લઘુ નવલકથા

- નિરંજન ઓઝા

કૃપાનાથજી ભાવનગર જીલ્લાના ઘોઘા તાલુકામાં આવેલ શારદા સ્કુલમાં શિક્ષક તરીકે છેલ્લાં ૧૫ વર્ષથી સેવા આપી રહ્યાં છે, તેમનાં ધર્મપત્ની નામે લક્ષ્મીબહેન ઘરકામમાં તેમને ઉચિત મદદ કરી રહ્યા છે. આ દંપતિને નૈષધ નામે પુત્ર છે જે શારદા સ્કૂલમાં આઠમા ધોરણમાં અભ્યાસ કરે છે. એક દિવસ ૧૩ વર્ષના નૈષધને તાવ આવે છે, શરૂઆતનાં ઘરથથ્થુ ઇલાજો થાય છે. પરંતુ દિવસે દિવસે નૈષધના તાવમાં ચડ-ઉતર થતાં, ડોકટરને દેખાડવામાં આવે છે, સારવાર શરૂ થાય છે પરંતુ તાવ ઉતરવાનું નામ લેતો નથી, કૃપાનાથ દંપતિ મનોમન વિચારે છે કે પૈસા તો પાછા મેળવી શકાય પરંતુ માણસ પાછા મેળવી શકાતા નથી. નૈષધની બિમારી લાંબો સમય સુધી ચાલે છે પરંતુ તેના માતાપિતા હિંમત હાર્યા સિવાય કચાશ રાખતા નથી. આખરે તેમનો વિજય થાય છે અને નૈષધને થોડી રાહત પ્રથમ દ્રષ્ટિએ થાય છે પરંતુ થોડા સમય પછી કૃપાનાથજીનું અવસાન થાય છે.

કૃપાનાથજીના પેન્શનમાંથી કુટુંબનો નિર્વાહ આગળ ચાલે છે, સમય પસાર થતો જાય છે. નૈષધ અભ્યાસ પૂર્ણ કરે છે. પુખ્તવયનો થતાં, નોકરી માટે તપાસ કરતાં, ઘોઘામાં એક દુકાનમાં નોકરી મળી જાય છે, લગ્ન પણ લેવાય છે અને થોડા સમય પછી એક પુત્રરત્નની પધરામણી થાય છે. પુત્ર સાતેક વર્ષનો થતાં, સહકુટુંબ પ્રવાસનું આયોજન થાય છે અને તેની જાણ માતુશ્રી લક્ષ્મીબહેનને કરતાં તે પણ પ્રવાસમાં જોડાય છે, પ્રવાસના અંતિમ દિવસે, ભાવનગર શહેરની કૃષ્ણ બાગમાં આવેલી શોપિંગ સેન્ટરથી પુસ્તકોની ખરીદી કરવા માટે લક્ષ્મીબહેન પુત્રને જણાવે છે, નૈષધ માતાને કહે છે કે તમે પુસ્તક ખરીદીને શોપીંગ સેન્ટરની બહાર બાકડાં ઉપર બેસજો અમે અડધો કલાકમાં પાછાં આવીશું.

લક્ષ્મીબહેન શોપિંગ સેન્ટરની મુલાકાત લે છે પરંતુ પુસ્તકો તેમની પસંદગીના ન હોવાથી, ખરીદતા નથી અને પુત્રને કહ્યું હતું તેમ બહારના બાકડે બેસી, પુત્ર-પુત્રવધુ તેમજ પૌત્રની રાહ જુએ છે. અડધો કલાકનાં સમય પછી એક યુવતી રીક્ષામાંથી ઉતરી લક્ષ્મીબહેન પાસે આવી કહે છે કે માજી તમે થાકેલાં લાગો છો તેથી બાજુમાં જ મારું ઘર છે ત્યાં આવો અને થોડો આરામ કરો. લક્ષ્મીબહેન અસ્વીકાર કરતાં કહે છે કે મારો દીકરો અહીં આવવાનો છે તેથી દીકરી સાથે હું આવી શકીશ નહીં. યુવતી કહે છે કે દીકરી કહી છે તો બાજુમાં જ દીકરીનું ઘર છે તો ચાલો... આગ્રહને લીધે લક્ષ્મીબહેન તેની સાથે જાય છે. ચાહ-પાણી પીધા પછી જેવા ઉઠે છે કે સામેની એક બાઇ આવી કહે છે કે આવો લક્ષ્મીબહેન, તમારી અમે રાહ જોઇ રહ્યા છીએ. આ સાંભળી એ ભઇને કહે છે કે હું તમને ઓળખતી નથી તેમજ આપણે મળ્યા હોઇએ તેની પણ જાણ નથી તો તમે મારું નામ કેવી રીતે જાણો છો?

આ સાંભળી એ ભાઇ કહે છે કે હું આ વૃદ્ધાશ્રમનો મેનેજર છું અને તમારો પુત્ર નૈષધ છેલ્લા બે અઠવાડિયાથી અમારાં સંપર્કમાં છે. તમારી રહેવાની વ્યવસ્થા અહીં કરવા માટે અમને કહ્યું હતું તેથી તમારી રહેવાની વ્યવસ્થા અહીં કરવામાં આવી છે. વ્યવસ્થા મુજબ સવારે આઠ વાગે બેલ વાગશે અને એક બહેન તમને બોલાવવા આવશે, નીચે બધાએ સાથે ચાહ-નાસ્તો કરવાનો હોય છે, ત્યાર પછી ૧૨ વાગે નીચે જમવા આવવાનું રહેશે, તેવી જ રીતે સાંજના ચાર વાગે ચાહ-નાસ્તો માટે તેમજ રાત્રીનાં આઠ વાગે નીચે બધાએ સાથે જમવાનું રહેશે. ત્યારબાદ રાત્રે ૧૦ વાગ્યા સુધી રાત્રી સભા હોય છે. જેમાં ભજન, ગીતો, ટુચકા, વાર્તા વિગેરે રજૂ કરવાના હોય છે. ત્યારબાદ પોતપોતાની રૂમમાં સુવા જવાનું હોય છે. આ સાંભળી, લક્ષ્મીબહેનને લાગે છે કે મારા નૈષધે મારે માટે અહીં રહેવાની વ્યવસ્થા કરી લાગે છે.

હવે બીજી બાજુ લગભગ બે-એક વર્ષ પછી નૈષધનો દીકરો તેમના મા-બાપને ફરી યાદ કરતાં જણાવે છે કે દાદીબા મને હોમવર્કમાં મદદ કરતા, વાર્તા કહેતા અને રાતના સુતા પહેલાં હાલરડાં ગાઇ સુવડાવતાં, જયારે તમે બંને જણાં મને ભણાવવામાં કે સુવડાવવામાં મદદ કરતાં નથી, મને દાદીબાની ગેરહાજરી ખૂબ જ લાગે છે. હું તેમના વિના ખૂબ જ મુંઝાઉ છું. પુત્રના આ શબ્દો સાંભળી નૈષધને કર્યું જ પસ્તાવો થાય છે.

કે આ મેં શું કર્યું? પરંતુ હજું પણ બહુ સમય થયો નથી તેથી વૃદ્ધાશ્રમમાં ફોન કરે છે, ત્યાંથી જાણ થાય છે કે નૈષધભાઇ ગઇકાલ રાત્રીથી અમે તમને ફોન કરી રહ્યાં છીએ પંતુ તમારો ફોન સ્વીચ ઓફ હોવાથી અમે તમને જાણ કરી શક્યા નથી. ગઇકાલે તમારાં માતુશ્રીની તબિયત બગડી ગઇ હતી. તેથી તમને આવી જવાની જાણ કરવાની હતી પરંતુ આજે તમારો ફોન બહુ જ સમયસર આવ્યો છે. તમારા માતુશ્રીનું અવસાન આજે સવારે જ થયું છે તેથી અમુક લૌકિક વિધિ તમારે જ કરવાની છે તેથી જલ્દીથી અહીં આવી જાવ. આ સાંભળી નૈષધ પ્રાયશ્ચિત કેવી રીતે કરવું તેને લીધે ઘ્રુસકે ઘ્રુસકે રડી પડે છે.